

Review/Recension

HELENE EHRIANDER &
ANETTE ALMGREN WHITE
(RED.)

**ASTRID LINDGREN'S
BILDVÄRLDAR**

Göteborg: Makadam, 2019 (341 s.)

Forskningen kring Astrid Lindgrens författarskap är livaktigare än någonsin. Det kommer hela tiden nya artiklar och böcker – inte bara i Sverige utan också på många andra håll. Lindgrenforskningen är numera internationell.

Här i Sverige är Växjöforskaren Helene Ehriander en av de starkast drivande krafterna. Hennes förmåga att initiera forskning är imponerande. Enbart under det senaste decenniet har hon (i samarbete med andra) redigerat tre antologier. Först kom den pedagogiskt inriktade *Starkast i världen! Att arbeta med Astrid Lindgrens författarskap i skolan* (2011). Där var Maria Nilson medredaktör. Därefter publicerade hon (tillsammans med Martin Hellström) *Nya läsningar av Astrid Lindgrens författarskap* (2015). Och nu kommer en tredje mycket välmatad antologi, *Astrid Lindgrens bildvärldar* (2019). Den här gången är Anette Almgren White medredaktör. Ehriander har dessutom själv skrivit fem av bokens sexton kapitel, i två fall tillsammans med andra författare.

Det är inte första gången hon intresserar sig för illustrationerna till Astrid Lindgrens böcker; redan 1997 gav hon (tillsammans med Birger Hedén) ut antologin *Bild och text i Astrid Lindgrens värld*. Nu är det alltså dags igen. Ämnet har också fått ny aktualitet genom det uppblående inresset för Ingrid Vang Nyman. 2016 utkom dels Lena Törnqvists biografi om den danskfödda konstnären, dels den av Ulla Rhedin och Gunna Grähs redigerade *Vår Pippi – vår Vang. Tecknarna hyllar Ingrid Vang Nyman och det moderna genombrottet inom svensk barndomsbild*. Säkert har detta bidragit till att öka intresset även för Astrid Lindgrens övriga illustratörer.

©2019 Ulf Boëthius. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 3.0 Unported License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/>), permitting all non-commercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Citation: Barnboken - tidskrift för barnlitteraturforskning/Barnboken - Journal of Children's Literature Research, Vol. 42, 2019 <http://dx.doi.org/10.14811/clr.v42i0.431>

Astrid Lindgrens bildvärldar är en bastant bok på 341 tättryckta sidor. Ämnet till trots innehåller den överraskande nog inte en enda bild – om man bortser från dem som finns på omslaget. Läsaren får själv skaffa sig Astrid Lindgrens (i vissa fall svåråtkomliga) böcker för att kunna följa med i analyserna. Vilka böcker är det då som behandlas? Det visar sig att forskarna grupperar sig i två olika läger: dels ägnar man sig åt böckerna om Pippi Långstrump (de står i fokus i fem kapitel), dels diskuterar man Astrid Lindgrens så kallade sagor, de bilderböcker med fantastiska inslag som från början publicerades som prosaberättelser i samlingarna *Nils Karlsson-Pyssling* (1949) och *Sunnanäng* (1959). Kring dessa kretsar fem av bokens kapitel medan ett sjätte analyserar en senare bilderbok med övernaturliga inslag, *Skinn Skerping hemskast av alla spöken i Småland* (1986). Särskild uppmärksamhet får bilderböckerna *Sunnanäng* (2003) och *I Skymningslandet* (1994). De diskuteras i tre kapitel vardera.

Vilka illustratörer lyfter man då fram? Mest uppmärksamhet får Ingrid Vang Nyman – redan på bokens omslag möter vi en bild av Pippi Långstrump. Den som vid sidan av henne får störst utrymme är Marit Törnqvist. Hennes illustrationer diskuteras i fyra av bokens kapitel. Även andra illustratörer skymtar förbi – i Peter Kostenniemis kapitel om ”gotik, pastoral och mörk ekologi” (299) i *Allrakäraste system* (1973) diskuteras Hans Arnolds bilder, i Niklas Salmoses kapitel om ”den nostalgiska ikonotexten” (41) i *Emil i Lönneberga* (1963) handlar det om Björn Bergs. Vidare blir Astrid Lindgrens och Anna Riwkin-Bricks fotografiska bilderbok *Randi bor i Norge* (1965) föremål för en analys av Mia Österlund, som skarpsynt granskar bokens flickskildring.

Däremot får Ilon Wikland överraskande lite uppmärksamhet. Hon är den som illustrerat flest böcker av Astrid Lindgren och därtill en lång rad av de allra mest berömda, alltifrån *Mio, min Mio* (1954) och *Karlsson på taket* (1955) till *Vi på Saltkråkan* (1964), *Bröderna Lejonhjärta* (1973) och *Ronja rövardotter* (1981). Ändå är hon bara huvudperson i två av bidragen. Åsa Nilsson Skåve skriver ekokritiskt om ”naturens skepnader” (24) i *Ronja rövardotter* och Helene Ehriander och Anna Arnman analyserar gränsen mellan verklighet och fiktion i *Skinn Skerping hemskast av alla spöken i Småland. Nils Karlsson-Pyssling flyttar in* (1956) skymtar förbi i ett tredje kapitel. Det är allt.

Som redan framskyttat är infallsvinklarna många. Helene Ehriander, som tillhör de forskare som i första hand intresserar sig för Pippi Långstrump, ägnar sig åt intertextuella problem. Dels diskuterar hon relationen mellan *Pippi Långstrump* och Christina Alins *Nubban* (1946) – också den illustrerad av Ingrid Vang Nyman – dels

undersöker hon (liksom Lars Bengtsson i ett annat bidrag) hur böckerna om Pippi förändrades när de blev följetong i *Allers*. Bland annat försågs de med en mängd nya illustrationer, denna gång i färg. Ett par av bilderna till *Allers* version av *Pippi Långstrump går ombord* sticker ut, noterar Ehriander. Här är Pippi blackface-sminkad till "negerprinsessa" på ett idag mycket provocerande sätt.

Ehrianders medredaktör Anette Almgren White granskar samspellet mellan bild och text i *Pippi Långstrump* (1945). Hon visar skickligt hur Ingrid Vang Nyman genom tekniker som att låta figurerna agera i ett komprimerat bildrum eller förstora figurer som är centrala för handlingen förstärkte de fantastiska inslagen i bokens text. Men det allra intressantaste bidraget när det gäller Pippi är kanske Anna Sofia Rossholm och Elisa Rossholms välskrivna undersökning av två nya appar där man på olika sätt "approprierat" Pippi Långstrump. Författarna utvecklar också en användbar analysmodell när det gäller att studera förhållandet mellan det narrativa och det interaktiva i barnkulturella företeelser av det här slaget.

Den teoretiska mångfalden är kanske ännu större när det gäller de kapitel som handlar om bilderböckerna. Åsa Warnqvist, som skriver om "det inre landskapets funktion och gestaltning i Astrid Lindgrens bilderböcker" (209), använder sig av några begrepp från lingvistik och narratologin. De visar sig mycket användbara i hennes analys av de sex bilderböcker som handlar om olyckliga barn vars behov tillfredsställs genom att ett fantastiskt inslag förs in i berättelsen. Warnqvist undersöker om relationerna mellan berättelsernas olika delar är parataktiska (samordnade) eller hypotaktiska (över- och underordnade) och diskuterar om de fantastiska inslagen skall tolkas mimetiskt (bokstavligt) eller icke-mimetiskt (symboliskt). Hon studerar hur bildskaparna har hanterat berättelsernas mångtydighet, om de i sina bilder har behållit mångtydigheten eller låst framställningen vid en enskild tolkningsmodell.

Den nederländska forskaren Sara van den Bossche ägnar sig enbart åt de bilderböcker som Marit Törnqvist illustrerat. Två av dessa – *I Skymningslandet* (1994) och *Sunnanäng* (2003) – diskuteras också av Warnqvist, men van den Bossche använder helt andra analysverktyg. Inspirerad av Michail Bachtin söker hon i stället blottlägga berättelsernas kronotoper. Sådana finns det bara alltför gott om, visar det sig. De är både visuella och verbala, fantastiska och realistiska, slutna och öppna, idylliska och nostalgiska – för att bara nämna några. När det gäller bilderna i *Sunnanäng* konstaterar van den Bossche att vi har att göra med en "ambivalent barndomskronotop" (248). Tyvärr fungerar detta sätt att använda kronotopbegreppet nog mera fördunklande än klagörande.

Ett tredje sätt att analysera förhållandet mellan bild och text finner vi i den norska forskaren Agnes-Margrethe Björvands föredömligt klara kapitel om peritexterna i *Sunnanäng*. Här är det Gérard Genettes begreppsapparat som är utgångspunkten. Björvand menar att peritexternas bilder inte bara ger berättelsen en ny början utan också ett tydligt – och lyckligt – slut. I högre grad än originaltexten försäkrar oss bilderna om att Anna och Mattias "lever vidare og har det godt i Sunnanäng", skriver Björvand (275). Hon anser rentav att de "sluter" berättelsen och lägger hinder i vägen för andra tolkningar. Marit Törnqvists illustrationer gör *Sunnanäng* till en "litt snellere og mer småbarnsvenlig fortelling enn Lindgrens opprinnelige og mer åpne historie" (277).

Här har Warnqvist och van den Bossche en delvis annan uppfattning. De tycker inte att illustrationerna "sluter" texten utan menar att Törnqvist velat behålla berättelsens mångtydighet. När Anna och Mattias springer in i *Sunnanäng* på bokens "baksats" är de "på väg mot något nytt", skriver Warnqvist, "ett lyckligare liv i Sunnanäng, eller ett lyckligare liv efter döden, beroende på vilken tolkning läsaren väljer" (217). Van den Bossche tolkar bilden på ett liknande sätt: Anna och Mattias är "på väg någon annanstans, bortom Sunnanäng, vilket motsäger den övergripande 'slutna' tolkningen" (250).

Som helhet är *Astrid Lindgrens bildvärldar* en stimulerande och uppslagsrik bok. Här finns en rad olika tillvägagångssätt att inspireras av. Vissa av kapitlen har karaktären av modellanalyser, användbara för alla som intresserar sig för förhållandet mellan ord och bild i barnlitteraturen. Samtidigt visar boken hur mycket som återstår att göra när det gäller bilderna i Astrid Lindgrens böcker. Särskilt påfallande är behovet av att få veta mera om Ilon Wiklands illustrationer. Här kan kommande forskare ta vid. Kanske kan Wiklands mångåriga samarbete med Astrid Lindgren rentav ge upphov till en egen volym.

Ulf Boëthius
Professor Emeritus
Stockholms universitet